

JOAN F. CABESTANY I FORT

CONFRARIES I GREMIS A BARCELONA. SEGLES XIII A XVI

En redactar Antoni de Capmany la seva obra *Memorias sobre la marina, el comercio y las artes de la antigua ciudad de Barcelona*, ara fa dos-cents anys, va encetar la recerca sobre el treball a la Barcelona medieval i d'aquelles institucions originades per aquest mateix treball, com són els oficis o arts, les confraries i els gremis. La tasca de recerca d'Antoni de Capmany ha estat utilitzada per altres estudiosos però sense superar la seva amplitud cronològica i temàtica. S'han publicat alguns treballs sobre aspectes concrets, com pot comprovar-se en fer una ràpida valoració de la bibliografia que publiquem a la fi d'aquest resum. Entre aquests treballs, solament hem de destacar-ne dos. Un és l'estudi de PIERRE BONNASSIE, valuosa aportació a l'estudi de la transformació de la confraria en gremi; aquest treball, tot i estar publicat a Barcelona, és poc conegut i molt menys valorat per la seva aportació històrica. El segon és l'estudi de Robert Freitag, del qual, a més d'editar-se a Alemanya i en alemany, no hi ha gairebé cap exemplar a les biblioteques de Barcelona i, en conseqüència, no solament no és consultat sinó que no és ni citat. La recerca de les institucions del treball, confraries i gremis, està mancada de nous estudis de conjunt i individuals, associació, per associació tot i l'abundosa documentació conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i l'Arxiu Històric dels Notaris, espigolats, quasi de manera exhaustiva per Josep M. Madurell.

Abans de tot hem d'exposar els nostres criteris i definir tres paraules

claus per a comprendre aquest tema a l'Edat Mitjana i en els inicis de l'Edat Moderna: ofici o art, confraria i gremi. Ofici o art era el concepte de la tècnica de treball o habilitat o art en treballar. La confraria era una associació que agrupava persones sota un mateix patronatge religiós i que tenia una finalitat d'ajuda tant espiritual com material dels confreres; l'ingrés a les confraries era voluntari i, fins al segle XV, la major part d'aquestes institucions acceptaven persones alienes a l'ofici o art. El gremi, al contrari, va tenir una finalitat socio-econòmica molt concreta, el control de la qualitat i la quantitat del treball i, per tant, el seu ingrés era obligatori per a poder gaudir dels privilegis atorgats als diferents estaments: mestres, oficials o aprenents dintre de cada ofici o art.

Les confraries són d'origen burgès o ciutadà; a Barcelona, les documentem a partir del segle XIII. El reconeixement jurídic dels oficis, de la burgesia menestral, fou feta pel comte-rei Pere el Catòlic a la Pau i Treva de juny de 1200. Serà a partir d'aquesta data que s'iniciarà la possibilitat d'actuació de les associacions d'oficis: aquestes confraries no tenien una orientació de tipus socio-econòmica, sinó simplement social. Entre les més antigues que hem documentat, a la Ciutat Comtal, hi ha la confraria de Sant Marc dels sabaters (1203), això no vol dir que fos la primera però sí la degana de les documentades. La majoria de les confraries reunien, de manera voluntària, persones dedicades a un mateix ofici o tècnica de treball, però no acostumaven a denegar l'ingrés d'aquelles persones que per sang –descendents– o per altres causes, tot i no ésser de l'ofici, se'ls considerava com a dignes de figurar entre els inscrits a la confraria; sempre foren pocs, però la tradició d'aquests confreres, diguem-ne honoraris, va continuar al llarg de tota la història de les confraries. Hi havia també confraries que aplegaven persones d'oficis o arts complementàries, fet que va donar lloc a una titulació comuna a diferents oficis: la confraria de Sant Julià (julians) (mercers, guanters, corretgers, barreteres, naipers, tireters, pintaires, bossers, cintaires, corders) o la confraria de Sant Esteve (esteves) (freners, sellers, bainers, pintors, en definitiva tots els artesans que treballaven per a l'equipament del cavall i del cavaller). Aquesta inscripció de la confraria als oficis o arts no provava que existissin confraries dedicades a l'ajuda material o espiritual dels seus confreres sense especificar la seva personalitat social o econòmica, com la confraria de la Santíssima Trinitat (Conversos) o la Confraria del Senyor Rei, entre d'altres. Tampoc no hem d'oblidar que els hortolans pertenyien a un ofici o art ciutadà, no camperol, també tenien les seves confraries com qualsevol altre ofici, tant a Barcelona com a altres poblacions catalanes on existia un estament burgès prou representatiu o nombrós, com per exemple a la ciutat de Tarragona.

En constituir-se, per privilegi de Jaume el Conqueridor, l'administració municipal barcelonina –Consell dels Cent Jurats–, hi ha representació dels

oficis. A la primera nòmina dels jurats conservada (1301), aquests jurats són 52 ciutadans o alta burgesia i 48 representants de la baixa burgesia, 31 dels quals, són representants dels oficis (argenters, blanquers, boters, candelers, carnissers, cotonaires, freners, pellaires, sabaters, sastres i teixidors), emperò hem observat que al llarg del segle XIV els representants dels oficis, són cada vegada més i la seva presència al Consell dels Cent Jurats va en detriment de l'alta burgesia, que ocupava fins aleshores la majoria dels llocs, arribant aproximadament a ésser un 90% dels jurats. En un segle s'ha passat d'un 50% a quasi la totalitat dels membres.

Les confraries, segons les seves ordinacions, en els segles XIV i XV, tenien finalitats molt concretes, resumides en el concepte d'ajuda. S'havia d'assistir els confreres malalts, participar col·lectivament i particularment en els seus enterraments i procurar tota mena d'oracions en vida i, de sufragis una vegada mort. Qualsevol confrere podia estar tranquil en vida i un cop mort, no li mancarien les ajudes ni materials ni espirituals per a ell i per a la seva família. A les ordinacions consultades, èdites i inèdites, no hi hem sabut trobar cap mena de referència que les confraries actuessin com a institucions per al control del treball; això vol dir, fins que no tinguem un corpus documental prou indicatiu, que no va existir en el segle XV, cap confraria les ordinacions de la qual fossin més gremials que assistencials. De moment podem afirmar que del segle XIII al XV, concretament en el segle XIV, solament els bans de *bon govern*, promulgats, any darrera any, pels Consellers i pel Consell dels Cent Jurats, mostren referències a un possible control municipal del treball, no gaire gremial o, millor, no gremial ans de política sòcio-econòmica de la ciutat. Les lluites entre les confraries dels *vells* i dels *joves*, a partir de darreries del segle XIV, creiem que són un reflex de les lluites socials a l'interior dels oficis, un precedent de la formació del pensament gremial.

Hi ha un altre aspecte contravertit: l'agrupament dels oficis. Aquest agrupament pensem que va generar-se més per una necessitat de treball i per problemes de transport que per una voluntat institucional. Els fogatges dels segles XIV i XV ens proporcionen notícies de l'agrupació de certs oficis, algunes vegades en més d'una zona o barri, com els sabaters, i en altres amb una total dispersió per tota la ciutat, com és el cas dels flequers, forners, carnissers o sastres, els quals havien de procurar, per la seva necessitat immediata, d'estar prop dels seus possibles clients. També hem pogut constatar que el lloc de reunió és l'altar o capella d'una església, preferentment dels ordes mendicants, més o menys situat en el centre de la major concentració de l'ofici. Les cases de confraria són posteriors al segle XV, foren també situades molt prop del centre de treball i espiritual dels oficis. Hem de considerar que la temàtica de l'agrupació dels oficis, centres de reunió i de devoció, és una tasca a fer i que

la documentació legal i l'estudi del plànol urbanístic de la ciutat ha de permetre aportar un plantejament a aquesta problemàtica amb una explicació correcta d'aquest procés històric.

Podem concloure que les confraries assistencials són una realitat a Barcelona des del segle XIII a inicis del segle XV, que el concepte de gremi és nou, modern, no medieval, que s'inicia el segle XV però que no va triomfar fins al segle XVI o fins i tot més tard, a inicis del segle XVII. La gran transformació de la vida del treball a Barcelona va tenir lloc a partir del *cop d'estat* de 1455 i que la *Busca* va participar activament en aquesta transformació. Que la Guerra Civil (1462-1472) i les seves conseqüències van tenir una important repercussió en aquesta mutació i que el període de 1472-1510, el que fou estudiat per PIERRE BONNASSIE l'hem de considerar crucial en el pas de confraria a gremi. Hi ha elements polítics importants: el tancament social provocat per la inseculació (1481), la matrícula o inscripció dels mercaders (1479) i per últim dels ciutadans (1510). El número *clausus* va imposar-se, la pregunta que hom es fa és si primer fou polític i per últim econòmic, o social-polític-econòmic o qualsevol altre combinació d'aquests tres o altres molts factors que determinen el procés històric en el pas de l'Edat Mitjana a la Moderna.

Per desgràcia hem de convenir que hi ha una total mancança de treballs monogràfics sobre el tema i que aquest mancament de recerca històrica fa que continuem amb la mateixa problemàtica, o quasi la mateixa, d'ara fa dos-cents anys. L'estudi de les confraries, dels oficis o arts i per últim els gremis en els segles XIII a XVI és un tema al qual solament podem avui aportar moltes hipòtesis de treball i poques conclusions de coneixement històric.

BIBLIOGRAFIA

ASENSIO, EDUARDO: *El gremio de tejedores de Barcelona a finales del siglo XIV*. «VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón» (Barcelona, 1962), vol II, pàgs. 407-416.

AYMAR I PUIG, ANTONI: *Ressenya històrica de la confraria i gremi de mestres fusters de Barcelona sots la invocació de Sant Joan Baptista i de Sant Josep*. Barcelona, 1930. 47 pàgs.

BOFARULL Y DE SARTORIO, MANUEL DE; BOFARULL Y SANS, FRANCISCO DE: *Gremios y cofradías de la antigua Corona de Aragón*. Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, vols. XL i XLI. Barcelona, 1876 i 1910.

- BONNASSIE, PIERRE: *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*. CSIC. Anuario de Estudios Medievales. Anejo 8. Barcelona, 1975. 239 pàgs.
- CABESTANY I FORT, JOAN.F.: *Els mestres sabaters i la confraria de Sant Marc (Segle XIV)*. «Homenatge a Jaume Vicens i Vives». (Barcelona, 1967), vol II, pàgs. 75-84.
- CAPMANY Y DE MONPALAU, ANTONIO DE : *Memorias sobre la marina, el comercio y las artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Barcelona, 1961-1963. 3 vols.
- CAPMANY, AURELI: *Historial del gremi dels bastaixos de capçana i macips de ribera de la duana de Barcelona*. Barcelona, 1933.
- CAPMANY, AURELIO; DURAN SANPERE, AGUSTÍN: *El gremio de maestros zapateros*. Aymà editor. Barcelona, 1944. 61 pàgs.
- FREITAG, ROBERT: *Die Katalanischen Handwerkeorganisationen unter Königsschutz im Mittelalter insbesondere aufbau und aufgaben in 14 Jahrhundert*. Münster, 1968. 186 pàgs.
- GONZÁLEZ I SUGRAÑES, MIQUEL: *Contribució a la història dels antics gremis dels arts i oficis de la ciutat de Barcelona*. (Vol. I: agullers, apotecaris i argenters. Vol II: llibreters i estampers). Barcelona, 1915 i 1918.
- MADURELL MARIMÓN, JOSÉ M.^a: *Las ordenanzas del oficio de los maestros de obras barceloneses*. «Barcelona. Divulgación Histórica», V (1948), pàgs. 205-208.
- Id.: *Contratos de obras en los protocolos notariales*. «Estudios y documentos de los Archivos de Protocolos de Barcelona» (Barcelona, 1948), vol. I, pàgs. 104-199.
- Id.: *La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona (1349-1416)*. *Documentos para su estudio*. «Sefarad» (Madrid - Barcelona, 1956), vol. XVI, pàgs. 33-71.
- Id.: *La cofradía de la Santa Trinidad de los conversos de Barcelona*. «Sefarad» (Madrid - Barcelona, 1958), vol. XVIII, 23 pàgs.
- Id.: *Dos manuscritos de la «Confraria del Senyor Rei»*. «Hispanis Sacra» (Barcelona - Madrid, 1968), vol XXI, pàgs. 429-480.
- MARCH, JOSEP: *La confraria dels correus a la ciutat de Barcelona, sota la invocació de la Verge Maria en la capella d'en Marcús*. «Analecta Sacra Tarraconensia» (Barcelona, 1930), vol. VI, pàgs. 107-126.
- MOLAS RIBALTA, PEDRO: *Los gremios barceloneses del siglo XVIII. La estructura corporativa antes del comienzo de la revolución industrial*. Madrid, 1970. 674 pàgs.
- TINTÓ I SALA, MARGARIDA: *Els gremis a la Barcelona medieval*. Barcelona, 1978. 59 pàgs.
- Id.: *La història del gremi de serrallers i ferrers de Barcelona. Any 1380*. Barcelona, 1980. 149 pàgs.